

st. 6

st. 1

st. 2

st. 3

Maciej Trzeciecki

RADOM

Projekt „Park Kulturowy Stary Radom”

The “Old Radom Culture Park” Project

Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Radomiu (województwo mazowieckie) składa się z grodziska (stan. 1) oraz wieńca otaczających go osad (stan. 2-6) położonych w podmokłej dolinie rzeki Mleczej. Niewielka późniejsza aktywność ludzka na tym terenie, wynikająca z lokowania na północny wschód od niego w połowie XIV w. miasta, spowodowała że pozostałości archeologiczne wszystkich elementów wczesnośredniowiecznej aglomeracji zachowały się w bardzo dobrym stanie. Z racji warunków środowiskowych panujących w dolinie rzeki, dysponujemy bogactwem zabytków z materiałów organicznych – pozostałościami drewnianych konstrukcji budynków mieszkalnych i gospodarczych, narzędzi i sprzętów codziennego użytku oraz źródłami do badań paleośrodowiskowych.

Pierwsze badania wykopaliskowe w Radomiu rozpoczęto u schyłku lat pięćdziesiątych XX w. Kontynuowano je do połowy lat siedemdziesiątych, lecz ich wyniki, niestety, nie doczekały się publikacji. Obecna kampania badawcza, prowadzona od 2009 r., realizowana jest na mocy umowy o współpracy między IAE PAN i Gminą Miasta Radomia, która ponosi też główny ciężar finansowania tego przedsięwzięcia. Prace te związane są z projektem rewitalizacji części miasta położonej nad Mleczną, m.in. utworzeniem Parku Kulturowego „Stare Miasto”, obejmującego obszar stanowisk archeologicznych. Park, w zamierzeniach autorów, winien przede wszystkim chronić unikalny krajobraz kulturowy doliny Mleczej. Jednocześnie ma promować nowy wizerunek miasta, przyciągać turystów i inwestorów. Osiągnięciu tych celów ma służyć ścisła współpraca między władzami samorządowymi i zaangażowanymi w projekt instytucjami naukowymi – IAE PAN oraz Instytutem Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego. Prowadzone w Radomiu badania mają się przyczynić do sformułowania koncepcji parku kulturowego. Poprzez działania popularyzatorskie i stały kontakt z mieszkańcami miasta chcemy współdziałać w odbudowie lokalnej tożsamości i poczucia odpowiedzialności za dziedzictwo historyczne. Równie ważne jest podjęcie dyskusji nad przeszłością ziem położonych między środkową Wisłą i Pilicą, dotąd stanowiących „białą plamę” w pejzażu Polski średniowiecznej.

Podstawowym elementem programu są wykopaliska. Ich celem jest rekonstrukcja chronologii i charakteru przemian osadnictwa nad Mleczną, poczynając od pierwszych śladów obecności człowieka, a kończąc na latach współczesnych. Równoległe prowadzone są badania paleośrodowiskowe – w celu odtworzenia przemian pierwotnego przebiegu doliny rzeki i jej szaty roślinnej oraz określenia charakteru i stopnia antropopresji na przestrzeni ostatniego tysiąclecia. Kolejnym elementem są studia i kwerendy historyczne. Integralną częścią naszych działań jest strategia przywracania znaczenia tego miejsca dla współczesnego Radomia. Obejmuje ona kontakt z lokalnymi mediami, działania aktywizujące mieszkańców miasta, takie jak Letnia Szkoła Archeologii, organizowane co roku konferencje sprawozdawcze publikowane w serii *Radom. Korzenie miasta i regionu* oraz otwartą w 2013 r. w radomskim muzeum wystawę „Piotrówka. Pamięć rodowodu”.

poprzednia strona / previous page:

*Radomski zespół osadniczy:
stan. 1 – grodzisko „Piotrówka”,
stan. 2, 3, 6 – osady podgrodowe*

*Settlement complex in Radom:
site 1 – “Piotrówka” stronghold,
sites 2, 3, 6 – subsidiary settlements*

(Opr./Processing M. Trzeciecki)

*Badania sondażowe na osadzie
podgrodowej, stan. 2, sezon 2011*

*Archaeological testing at a subsidiary
settlement, site 2, 2011 sezon*

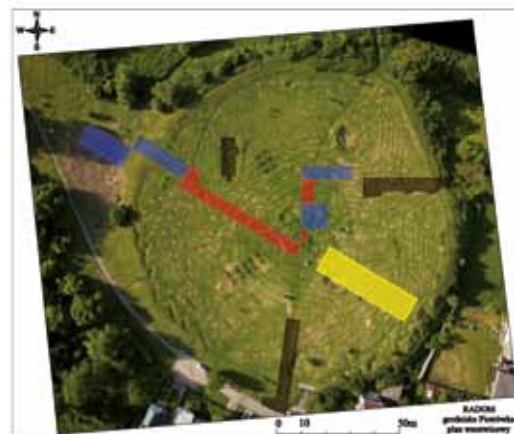
(Fot./Photo S. Wajda)

Ortofotomapa grodziska z lokalizacją wykopów badanych w latach: 1959-1973 – szary, 2010 – niebieski, 2011 – czerwony, 2012 – żółty

Orthophotomap of the stronghold with the location marked of trenches investigated in 1959–1973 in gray, 2010 in blue, 2011 in red and 2012 in yellow

(Opr./Processing M. Trzeciecki)

Prace wykopaliskowe skoncentrowano na terenie grodziska i osad podgrodzowych. Dostarczyły one danych do wstępnego odtworzenia pierwotnej topografii terenu, na którym powstał gród, rozpoznano relikty drewniano-ziemnych fortyfikacji i uchwycono pozostałości zabudowy jego wnętrza. Gród wybudowano na miejscu wcześniej niezasiedlonym, najprawdopodobniej między schyłkiem X a połową XI w. Wały wzniesiono w trakcie jednej akcji budowlanej i od początku obejmowały one stosunkowo znaczny obszar – o powierzchni około 1,5 ha. Naziemne budynki zrębowe, o wymiarach co najmniej 4 × 4 m, skoncentrowano wzdłuż wewnętrznego lica wału. Różne typy źródeł datujących wskazują, że budowa grodu związana była z tworzeniem struktury administracyjnej monarchii wczesnopiastowskiej. Pozyskane zabytki dają podstawy do rekonstrukcji codziennego życia mieszkańców grodu. Wśród znalezisk szczególnych warto wymienić XII-wieczny krzyż relikwiarzowy proveniencji ruskiej lub bizantyńskiej oraz liczne monety, w tym unikatowe egzemplarze denarów Władysława Łokietka.

Na terenie osad podgrodzowych prowadzono badania sondażowe. Ich najważniejszym efektem jest odkrycie na stanowisku nr 2 relikwów drewnianego mostu, wstępnie datowanego na wczesne średniowiecze, i potwierdzenie istnienia znakomicie zachowanych pozostałości zabudowy drewnianej z tego samego okresu.

Realizowany w Radomiu projekt stanowi nowatorskie połączenie inicjatywy samorządowej, społecznego zapotrzebowania i nowoczesnej pojmowanej archeologii. Dlatego też stał się poligonem doświadczalnym dla nowych, wybiegających w przyszłość form przywracania i propagowania dziedzictwa przeszłości.

od lewej / from left:

Zabytki z grodziska Piotrówka w Radomiu:

- Kościane pionki do gry
- Denary Władysława Łokietka
- Dwunastowieczny krzyż relikwiarzowy
- Fragment kolczugi
- Fragment okładziny książki (?)

Objects from Piotrówka settlement in Radom:

- Game pawns made of bone
- Denarii of Ladislaus the Short
- Reliquary cross of the 12th century
- Fragment of chain mail
- Fragment of book cover (?)

(Fot./Photos M. Auch, M. Bogucki)

The early medieval settlement complex in Radom consists of a stronghold (site 1) and surrounding villages (sites 2-6), situated in the marshy valley of the river Mleczna. In the mid-14th century the town was located to the northeast of this area, leaving the area relatively free of all later interference and thus in good state. Environmental conditions in the river valley were conducive to the preservation of all kinds of archaeological remains making up the medieval agglomeration, including remains of wooden dwellings, tools and objects of everyday use, and sources for paleoenvironmental research.

Excavations in Radom were commenced in the late 1950s and ended in the 1970s, but the results were not published. The present research project started in 2009 and is carried out by the Institute in cooperation with the Radom municipal authorities responsible for financing the work. The project is part of a revitalization program of a district of Radom lying on the Mleczna River, a program which includes the establishment of an "Old Town" Cultural Park encompassing the archaeological sites. The chief aim of the program is to preserve the unique cultural landscape of the Mleczna river valley, even as it promotes the city and attracts tourists and investment. The local self-government is striving to achieve these goals in close cooperation with the Institute and with the Institute of Archaeology of the University of Warsaw. The concept of the cultural park will depend to some extent on the current archaeological work. By popularizing the results and regular contacts with Radom residents, archaeologists hope to assist in redefining local self-identities and fostering responsibility for historical heritage. Of equal importance is the dialogue that has been initiated on the past of the region between the middle Vistula and the Pilica rivers, which is still a "blank page" in the landscape of medieval Poland.

Excavations are a key part of the program. Their objective is to reconstruct the chronology and define the nature of the settlement transformation in the valley of the Mleczna River, from the first attestations of human presence in the area through modern times. Paleoenvironmental research, which is carried out concurrently, aims at tracing the changes of the original river valley and its plant cover; it is also set to determine the pressure exerted on the environment by human activity in the past one thousand years. Historical studies and searches are another part of the present activities, an integral part of the strategy to restore the importance of this location for the modern city. Activities include cooperation with the local media, events like the Summer School of Archaeology designed

*Wykopaliska na wale grodziska, sezon 2010
Excavations of the stronghold embankment, 2010 season
(Fot./Photo M. Trzeciecki)*

po prawej / right:

*Relikty drewnianego mostu odkryte na stan. 2,
sezon 2010*

*Relics of a wooden bridge discovered at site 2,
2010 season*

(Fot./Photo M. Auch)

to activate town residents, annual reporting conferences, the results of which are published in the *Radom. Roots of the Town and Region* series, and not the least, the "Piotrówka. Remembrance of Origins" exhibition opened at the Radom Museum in 2013.

Excavations on the site of the stronghold and suburban settlements have yielded data for a preliminary reconstruction of the original ground topography and they have uncovered relics of a timber-and-earth fortification, as well as structural remains inside the defenses. The stronghold was raised from the ground, most probably between the close of the 10th and the middle of the 11th century. The embankment was raised in one go, covering from the start a considerable area of about 1.5 hectares. The timber houses, measuring at least 4 m by 4 m, were concentrated along the inner face of the embankment. Different dating sources have demonstrated that the stronghold was part of the emerging administration of the early Piast monarchy. The everyday life of the stronghold residents can be reconstructed on the basis of the finds from excavations, including a 12th century reliquary cross of Rus' or Byzantine provenance and numerous coins, including unique denarii of King Władysław Łokietek (Ladislaus the Short).

Test trenches in the satellite settlements of the stronghold have uncovered relics of a wooden bridge on site 2; these remains have been dated tentatively to the early medieval period. Excavations have also confirmed the presence of excellently preserved timber architecture from the same period.

The Radom project is an innovative program combining self-government initiatives with social demand and modern archaeology. It has become, therefore, a testing ground for visionary methods of restoring and propagating the heritage of the past.

